



Nyt on  
aika  
toimia.

ALOITE VANHEMPIEN **ALKOHOLIN**  
**KÄYTÖN** JA SIITÄ LAPSILLE AIHEUTUVIEN  
ONGELMIEN **VÄHENTÄMISEKSI**

LASINEN LAPSUUS



A-KLINIKKASÄÄTIÖ



LAPSIASIAVALTUUTETTU

Peruspalveluministeri Liisa Hyssälälle

## ALOITE VANHEMPIEN ALKOHOLIN KÄYTÖN JA SIITÄ LAPSILLE AIHEUTUVIEN ONGELMIEN VÄHENTÄMISEKSI

### VANHEMPIEN ALKOHOLIONGELMISTA KÄRSIVÄT ENSISIJAISESTI LAPSET

Vanhempien päihdeongelmat uhkaavat lapsen hyvää elämää Suomessa. Vanhempien alkoholinkäyttö on yksittäinen vakavin lasten pahoinvoinnin syy. Lasinen lapsuus -tutkimusten mukaan satatuhatta lasta elää perheissä, joissa vanhempien päihteidenkäyttö aiheuttaa heille eriasteisia haittoja.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen takaamat oikeudet eivät toteudu lapsilla, jotka elävät alkoholiperheissä. Ongelmia ei lapsille kuitenkaan aiheuta yksinomaan

näkyvä ”suurkulutus”. Myös vanhempien ajoittainen harkitsematon alkoholin liikakäyttö luo turvattomuutta lasten kasvuympäristöön.

Aikuisten velvollisuus on viranomaisina, läheisinä ja yhteisön jäsenenä puuttua lapsen oikeuksien loukkauksiin. Lapsella on oikeus elää ilman, että hänen tarvitsee ottaa aikuisten vastuita ja huolia kannettavakseen. Suomella ei ole varaa siihen, että huomattava osa lapsista kärsii vanhempiensa alkoholinkäytön haitoista.

*Tästä syystä esitämme, että sosiaali- ja terveysministeriö päättää ottaa lasten vanhempien alkoholinkäytön vähentämisen sekä vanhempien alkoholiongelmista kärsivien lasten tukemisen oman strategiansa ja käytännön toimintansa painopisteeksi. Erityisesti tämä tulee ottaa huomioon suunnitteilla olevassa kansallisessa mielenterveys- ja päihdeohjelmassa.*

*Ministeriön tulee huolehtia tarvittavasta kansallisesta koordinaatiosta tässä*

muistiossa mainittujen toimenpiteiden edistämiseksi, kuntien sitouttamisesta toimintaan sekä tarvittavasta lääninhallitusten, STAKESin, Kansanterveyslaitoksen ja Työterveyslaitoksen tulosohjauksesta.

ta kärsivien lasten verkkopalveluiden ja tukipuhelimien toimintaan sekä niin koko väestöön kuin ammattilaisiin suuntautuvan tiedotustoiminnan laajentamiseen.

Helsingissä 31.1.2007

Ministeriön tulee myös edistää päihde- ja kansanterveysjärjestöjen tämän painopistealueen toimintojen resursoimista. Painopiste tulee ottaa huomioon RAY:n ja muiden vastaavien rahoittajien avustuksia suunnattaessa.

Päihdehuoltolakia uudistettaessa olisi kiinnitettävä erityistä huomiota päihdeongelmaisten vanhempien lasten tarvitsemaan tukeen ja hoitoon. Päihdehuoltolakiin tulee sisällyttää päihdeongelmaisten raskaana olevien naisten hoitoa koskevia säännöksiä, ja selvittää niiden osalta viimesijaisena keinona myös tahdosta riippumattoman hoidon soveltuvuus.

Lisäksi tulee lähiajan toimina varmistaa rahoitus vanhempien alkoholiongelmis-

**Maria Kaisa Aula**  
Lapsiasiavaltuutettu

**Lasse Murto**  
A-klinikkasäätiö

**Teuvo Peltoniemi**  
A-klinikkasäätiö

**Ritva Karinsalo**  
Ensi- ja turvakotien Liitto

**Marja Irjala**  
Nuorten Ystävät ry.

**Eeva Kuuskoski**  
Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry.

**Aarne Kiviniemi**  
Sininauhaliitto

**Mauri Upanne**  
Lastensuojelun keskusliitto

## VANHEMPIEN ALKOHOLIN KÄYTÖSTÄ LAPSILLE AIHEUTUVAT ONGELMAT JA NIIDEN VÄHENTÄMINEN

### PÄIHDEONGELMAT UHKAAVAT LAPSEN HYVÄÄ ELÄMÄÄ

Vanhempien alkoholiongelmista kärsivät ensisijaisesti lapset. Kasvanut alkoholinkulutus on herättänyt laajasti huolta lasten hyvinvoinnista. Lastensuojelun keskusliiton vuonna 2005 teettämästä selvityksestä käy ilmi, että suomalaiset pitävät vanhempien päihdeongelmaa vakavimpana lapsen hyvää elämää uhkaavana tekijänä (60 % valitsi tämän vaihtoehdon).

Vanhempien päihteiden väärinkäyttö sekä usein siihen liittyvä väkivaltaisuus ovat yleisimmät syyt lasten huostaanottoihin. Lisääntynyt alkoholinkäyttö näkyy

lasten huostaanottojen määrän kasvuna. Tämän ovat tuoneet esille erilaiset kuntien sosiaalitoimen ammattilaisille vuoden 2004 alkoholiveron alennuksen jälkeen tehdyt kyselyt. Vuoden 1996 Lasinen lapsuus -ammattilaiskartoituksen mukaan kouluissa, päiväkodeissa, neuvoloissa, seurakunnissa, lasten ja nuorisokodeissa sekä turvakodeissa 52-97 % työntekijöistä oli tunnistanut vuoden aikana alkoholiperheiden lapsia ja keskimäärin oli havaittu yhdeksän vanhempiensa alkoholinkäytöstä kärsivää lasta.

Poliisitilastot heijastelevat samaa alkoholinkulutuksen kasvun aiheuttamaa ongelmaa. Vuonna 2005 poliisia on tarvittu rauhoittamaan kotiväkivaltatapauksia 8 prosenttia useammin kuin vuotta aikaisemmin. Kirkon diakonia- ja kasvatustyön ammattilaisilleen tekemä kysely vuonna 2005 osoitti, että lasten lisääntyneen syrjäytymisriskin yleisimpänä syynä nähtiin vanhempien päihteiden väärinkäyttö.

Teuvo Peltoniemen Lasinen lapsuus -väestötutkimukset vuosilta 1994 ja 2004 osoittavat, että joka kymmenes suoma-

laislapsi varttuu perheessä, jossa vanhempien päihteidenkäyttö aiheuttaa lapsille eriasteisia akuutteja ja pysyviä haittoja. Tutkimuksen mukaan päihdeperheessä eläminen korostuu suuren turvattomuuden, pelon ja yksinäisyyden ajanjaksona.

## MITÄ ONGELMIA LAPSILLE AIHEUTUU VANHEMPIEN ALKOHOLIN KÄYTTÖSTÄ?

*Elämää päihdeongelmaisen vanhemman kanssa leimaa jatkuva epävarmuus ja stressi. Lasten ravintoon, läheisyyteen, turvallisuuteen, terveyteen ja oppimiseen liittyvät perustarpeet jäävät usein tyydyttämättä. Seurauksena sadat tuhannet kärsivät vielä aikuisenakin itsetuntoon, identiteettiin ja mielen terveyteen liittyvistä ongelmista.*

*Äärimmillään äidin päihteiden käyttö saattaa tuhota lapsen terveen elämän edellytykset jo ennen syntymää. Vuosittain Suomessa syntyy noin 600-650 sikiöaikana alkoholille altistunutta*

### *lasta.*

Lasinen lapsuus -väestötutkimuksien mukaan alkoholiperheiden lasten kokemat ongelmat voidaan jakaa neljään ryhmään: turvattomuus ja pelko, yleiset omaan itseensä kohdistuvat negatiiviset tunteet, perheen ulkopuolella koetut haitat, kuten heikko koulumenestys ja päihteiden käyttöön suoraan liittyvät haitat, jotka kuitenkin ovat verraten harvinaisia lapsena.

Tutkimuksen perusteella voidaan yksityiskohtaisemmin koota alkoholiongelmaisten vanhempien kanssa elävien lasten ongelmia seuraavasti:

1. Alkoholiongelmaisten vanhempien lapset eivät saa ääntään kuuluville. Lapsilla on vähän keinoja kertoa kokemuksistaan ja aikuiset saattavat myös eri tavoin vaientaa lapsia.
2. Alkoholiongelma on lapsen näkökulmasta erilainen kuin juovan vanhemman tai muiden aikuisten näkökulmasta. Tähän liittyy päihtyneen vanhemman käyttäytyminen per-

heenjäseniä kohtaan, siitä heille koituvat seuraukset sekä myös laajemmat ympäristön reaktiot. Ongelmat voivat liittyä juomiseen joko suorasti tai epäsuorasti.

3. Sekä vaikeimmissa oloissa että ns. normaaleissa oloissa eläviä alkoholiongelmaisten vanhempien lapsia yhdistävät negatiiviset ja usein voimakkaat tunnekokemukset. Yleisimpiä ovat pelko, viha ja häpeä. Näiden lisäksi on syytä maininta turvattomuus, ahdistus, suru ja huoli. Kielteisistä tunnekokemuksista voi aiheutua vakaviapsyykkisiä ja fyysisiä seurauksia.
4. Vanhempien alkoholinkäyttö liittyy usein väkivaltaan. Henkinen väkivalta on erittäin yleistä. Fyysinen väkivalta joko koettuna ja nähtynä on myös yleistä. Lasten kokemuksissa on paljon erilaisia sosiaalisen, seksuaalisen ja taloudellisen väkivallan muotoja. Ongelmaa pahentaa se, että lasten kykyä nähdä ja ymmärtää väkivallan läsnäoloa ja sen seurauksia vähätellään.

5. Vaikeimmissa oloissa elävien lasten elämässä arki on kaoottista. Lapsi voi kärsiä jatkuvasta univajeesta. Normaalina pidetyn lapsuuden eläminen on mahdotonta. Lapsi joutuu keskittymään muiden asioiden hoitamiseen leikkimisen, harrastuksien ja koulutyönsä sijaan. Kaoottisuus on myös uhka perusturvallisuudelle ja lapsi saattaa olla jatkuvassa stressitilassa.
6. Vaikeimmissa oloissa elävät lapset joutuvat väkivallan, heitteillejätön ja kaltoin kohtelun uhriksi siinä määrin, että se uhkaa vakavasti heidän terveyttään.
7. Alkoholiongelmaisen vanhemman vanhemmuus on lasten mielestä useimmiten heikkoa ja joskus jopa sadistista. Lapsi voi tuntea itsensä ei-toivotuksi, hylätyksi ja tarpeettomaksi.
8. Lapset eivät koe saavansa tukea ja apua ympäristön aikuisilta. Lasten yrityksiä puhua ja saada apua saatetaan ylenkatsoa, torjua ja vähätellä. Omat ei-juovat perheenjäsenet ovat yleensä

ainoa tuki. Tämä yhdistyneenä vanhempien haluun salata juomista voi johtaa siihen, ettei minkäänlaista apua ole saatavilla.

9. Lapset kehittävät erilaisia selviytymismenetelmiä, mikä on osin yhteydessä siihen että aikuisilta ei ole helpo saada apua. Aikuiset eivät näe ja osaa tukea lasten selviytymiskeinoja.
10. Aikuisten tarjoamat mallit ja ratkaisut (kodin ulkopuolelle sijoittaminen, huostaanotto) eivät välttämättä ole lasten näkökulmasta hyviä vaihtoehtoja.

Voidaan perustellusti todeta, että vanhempien alkoholin liikkikäyttö on vakavin yksittäinen lasten pahoinvointia aiheuttava tekijä. Ongelmat eivät keskity yksinomaan näkyvien suurkuluttajien tai ”alkoholistien” perheisiin. Tämän lisäksi myös vanhempien ajoittainen harkitsematon alkoholinkäyttö aiheuttaa lapsille ongelmia ja pelkoja. Siksi on syytä puhua myös laajemmin vanhempien alkoholinkäytöstä kärsivien lasten ongelmien vähentämisestä ja ehkäisystä.

Perusteita tälle voidaan nähdä esimerkiksi Leena Valkosen tuoreesta väitöskirjasta, jossa hän kartoitti hyvän vanhemmuuden kriteerejä 5-6-luokkalaisten lasten kertomana. Lasten mielestä yksi hyvän vanhemman ominaisuus on että hän ”ei juo eikä polta”. Samankaltaisia tuloksia on tullut esille myös Encare EU-verkoston kokoomista tutkimuksista monista muista EU-maista, joissa on nousemassa yhtäläinen huoli vanhempien alkoholin liikkikäytön, huumeiden, väkivallan ja muiden vastaavien riskitekijöiden vaikutuksesta lasten hyvinvointiin ([www.encare.info](http://www.encare.info)).

Vanhempien päihteidenkäytön lapsiin kohdistuviin haittavaikutuksiin on kiinnitetty huomiota myös EU:n strategiassa jäsenvaltioiden tukemiseksi alkoholiin liittyvien haittojen vähentämisessä. Komission 24. lokakuuta 2006 julkaistussa tiedonannossa yhtenä strategisena painopistealueena mainitaan nuorten, lasten ja syntymättömien lasten suojeleminen, mihin pyritään muun muassa vähentämällä alkoholiongelmaisten perheiden lasten kokemia haittoja.

## VANHEMPIEN LIIALLINEN ALKOHOLINKÄYTTÖ UHkaa YK:N LAPSEN OIKEUKSIEN YLEISSOPIMUKSEN TOTEUTUMISTA

Vanhempien päihteidenkäytön aiheuttamia kustannuksia ja hyvinvointimenetyksiä on vaikea mitata. Kuitenkin jo silkkä ongelman laajuus, sen aiheuttamat lasten oikeuksien loukkaukset sekä inhimillisen kärsimyksen määrä edellyttävät valtiovallalta nykyistä tehokkaampia toimia.

Suomen valtio on sitoutunut 1991 YK:n lapsen oikeuksien yleis-

**3 artikla:** Lapsen etu ei ole aina ensisijainen viranomaisten toimissa ja päätöksissä.

**6 artikla:** Lapsen henkiinjäämisen ja kehittymisen edellytyksiä ei turvata riittävästi.

**9 artikla:** Lapsen edun mukaista erottamista vanhemmista ei toteuteta vanhemman pahoinpidellessä ja laiminlyödessä lasta.

**12 artikla:** Lasten näkemyksiä ei oteta riittävästi huomioon kun on kyseessä heitä häiritsevää vanhempien alkoholinkäyttöä.

sopimukseen, joka on laintasoisena voimassa.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen näkökulmasta vanhempien alkoholin väärinkäytöstä aiheutuvat ongelmat sekä puutteet julkisen vallan toimenpiteissä lasten auttamiseksi aiheuttavat seuraavien sopimuksen kohtien toteutumatta jäämisen:

**19 artikla:** Valtio ei ole ryhtynyt asianmukaisiin toimiin lasten suojelemiseksi ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä ja huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä.

**37 artikla:** Lasten kiduttamista, epäinhimillistä tai halventavaa kohtelua tai rankaisua ei ole pystytty estämään.

**39 artikla:** Valtio ei ole ryhtynyt asianmukaisiin toimiin edistääkseen laiminlyönnin, hyväksikäytön, pahoinpitelyn, kidutuksen, tai muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen uhriksi joutuneen lapsen ruumiillista ja henkistä toipumista.

## LASTEN SAAMAN AVUN TÄMÄNHETKINEN TILANNE

Yleisarvioina alkoholiongelmaisten vanhempien lasten saamista avusta Suomessa voi todeta, että sitä on riittämättömästi, ja apua voi olla vaikea löytää. Auttamisjärjestelmä kuten sosiaalitoimi ja päihdepalvelut on rakennettu aikuisväestön näkökulmasta. Oppilashuollon ja kouluterveydenhuollon ja neuvolapalveluiden epätasaisuus myös vaikeuttaa ongelman havaitsemista ja avun saamista.

Osa palveluista saattaa kuitenkin myös perustua ideologioihin, joiden seurauksista lasten myönteisen kehityksen kannalta ei ole varmaa tietoa. Tutkimustietoon perustuvaa systemaattista apua ei ole juuri lainkaan. Tuen ja avun yhtenäisiä kriteerejä ei myöskään ole.

Haasteen lasten saaman tuelle muodostaa myös sen, että työ perustuu paljolti projekteihin, määräaikaisiin hankkeisiin tai yksittäisten ihmisten ja järjestöjen

aktiivisuuteen. Hankkeissa ja järjestöissä tehdään merkittävää kehittämistyötä, mutta pulmana on jatkuvuuden puute. Merkittävä toimija ja keskustelun herättäjä on jo 20 vuoden ajan toteutettu A-klinikkasäätiön Lasinenlapsuus-toiminta, joka on vuodesta 2000 kehittänyt palveluita myös laajassa yhteistyössä eurooppalaisen Encare-verkoston kanssa. MLL:n Lasten ja nuorten puhelin on auttanut - myös alkoholiongelmaisten vanhempien lapsia - vuodesta 1980 lähtien. Ensi- ja turvakotien liitossa on pitkään kehitetty hoitomalleja odottaville päihdeongelmallisille naisille.

### LASTEN TUKITOIMIEN KEHITTÄMISTARPEET

#### 1. Nykyisten palveluiden kehittäminen

Lasten erityinen auttaminen ja tukeminen

voi tapahtua nykyisissä päihde- ja lastensuojelupalveluissa. Niissä on kuitenkin syytä kiinnittää huomiota seuraaviin näkökulmiin:

#### 1.1. Päihdeongelmaiseen kohdistuvat toimenpiteet

Päihteitä liikaa käyttävän vanhemman juomisen hallintaan saaminen tai kokonaan raitistuminen on selkeimmin lasta auttava asia. Tästä syystä perheellisten nopea hoitoon pääsy tulee varmistaa. Käyttäjän hakeutuessa hoitoon tulee selvittää heti, onko tilanteissa lapsia. Perheen ottaminen mukaan hoitoon on todettu tutkimuksissa auttavan parempiin hoitotuloksiin ja parantavan läheisten elämänlaatua.

#### 1.2. Lapsen kohdistuvat toimenpiteet

Usein päihdeongelmaisen perheenjäsenen juominen ei muutu tai kuntoutuminen

kestää pitkään. Tästä syystä on tarpeen lieventää lapsen vaikeuksia ja oireita. Usein alkoholin liikakäyttäjät ei myöskään suostu hoitoon, mistä syystä lasten auttaminen vanhempien tahdosta riippumatta tulee olla mahdollista.

## 2. Alkoholipolitiikka

Lisäksi yleisessä alkoholipolitiikassa tulee ottaa taloudellisten ja kansanterveydellisten vaikutusten rinnalle sosiaaliset vaikutukset. Lasten oikeuksien turvaaminen tulee ottaa alkoholipolitiikan päätöksenteon kriteeriksi. Alkoholin kokonaiskulutusta vähentävät yleiset toimet vaikuttavat lasten vanhempien alkoholinkäytön vähentämiseksi. Näitä ovat alkoholiveron kiristäminen sekä alkoholin vähittäismyyntimonopolin säilyttäminen.

## 3. Viranomaisten ja järjestöjen yhteistyö

Lasten kanssa toimivien viranomaisten ja järjestöjen vuorovaikutusta ja tiedonvaihtoa on parannettava mm. kehittämällä

yhteistyön toimintaprosesseja ja selkeyttämällä salassapitovelvollisuuden asettamia rajoituksia.

## 4. Tutkimus- ja kehittämistoiminta sekä koulutus

Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivien lasten tunnistamiseen, auttamiseen, tukemiseen ja hoitamiseen tulee kiinnittää enemmän huomiota sosiaali- ja terveysalan perus- ja jatkokoulutuksessa, tutkimuksessa sekä auttamis- ja hoitomuotojen kehittämisessä.

## 5. Lapsen ikäkausien erityispiirteiden huomioiminen toimenpiteissä

Alkoholiongelmiaisten vanhempien lasten auttamisessa tarvittavat toimenpiteet ovat riippuvaisia lapsen ikäkaudesta.

### 5.1. Lapsen suojeleminen ennen syntymää

Äidin alkoholinkäyttö voi vaarantaa syntymättömän lapsen hengen ja terveyden. Yleisen tietoisuuden tason nostamisen

(esim. varoitustekstit) ohella tarvitaan tiedotusta osana neuvolatoimintaa. Tavoitteena tulee olla yleinen hedelmällisyysissä olevien ja odottavien naisten alkoholinkäytön vähentäminen. Neuvoloissa tulee myös jakaa tietoa yleisesti siitä, miten lapset kokevat vanhempien alkoholinkäytön ja mitä haittoja siitä lapsille aiheutuu.

Suurkuluttaja- tai ongelmakäyttäjänäisten ja heidän lastensa tukemiseksi päihdeensikotien toiminta tulee vakinaistaa ja raskaana olevat päihdeongelmaiset naiset asetettava etusijalle hoitositoumuksissa.

Ruotsissa ja Norjassa ongelmakäyttäjien ohjaus hoitoon on Suomea tiukempaa ja asteittain etenevää. Näissä ihmisoikeuslainsäädännöltään Suomeen verrattavissa maissa ovat myös pakkohoitoon rinnastettavat toimet mahdollisia. Suomessa tulee selvittää sekä Ruotsin ja Norjan tyyppiset toimet ja niiden tuloksellisuus että toisaalta alkoholinkäytön lopettamisen palkitseminen. Suomessa tulee kehittää raskaana olevien alkoholiongel-

maisten naisten hoitoa ja siihen motivointia. Lisäksi tulee selvittää viimesijaisena keinona myös raskaana olevien naisten tahdosta riippumattoman päihdetyön mahdollisuudet.

### 5.2. Pienten lasten suojeleminen

Pienten lasten osalta ongelmana on lapsen heitteillejätto, kaltoinkohtelu sekä henkinen ja fyysinen pahoinpitely. Ongelmia ja riskejä lisää se, että pieni lapsi ei voi pyytää apua tai ottaa muuta yhteyttä kotiin ja perheen ulkopuolelle. Pieni lapsi ei myöskään voi tuntea omia oikeuksiaan vaan on vanhempiensa ja hänet kohtaavien viranomaisten ”armoilla”.

Toimenpiteinä tarvitaan alkoholiongelmiaisten äidin ja pienen lapsen riittävää tukea ja pitkää hoitosuhdetta, kun äidillä on todettu raskaudenaikainen päihdeongelma.

Lapsen mahdollinen sijoittaminen kodin ulkopuolelle tulee myös arvioida lapsen edun näkökulmasta. Lastensuojeluilmoitusten tekemisen käytännöt tulee sel-

kyttää uuden lastensuojelulain esittämällä tavalla. Lisäksi on kehitettävä lastensuojelun toimintatapoja ja lainsäädäntöä niin, että vanhempien alkoholinkäytön takia riskioissa elävien pienten lasten tilannetta voidaan valvoa myös heidän ollessaan vanhempiensa luona. Vanhemmat tulee voida velvoittaa yhteistyöhön myös ilman että lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle.

Päiväkotien ja neuvolan henkilökunta tarvitsee täydennyskoulutusta siihen, miten lapsi ja vanhemmat tulee kohdata päihdeiden häiritsevän käytön epäilyissä, miten lasta voidaan tukea, ja miten vanhempi voidaan ohjata hoidon piiriin.

### 5.3. Kouluikäisten lasten suojeleminen, apu ja tuki

Kouluikäisten lasten osalta on huomioitava juovan vanhemman aiheuttamien ongelmien lisäksi omaan koulunkäyntiin liittyvät paineet sekä sosiaalinen leimaaminen ja kiusaaminen.

Toimenpiteissä tarvitaan yleistä kaikille lapsille suunnattua tietoa omista oikeuksista sekä siitä, millaista on elää alkoholiongelmiaisten vanhemman kanssa. Tavoitteena tulee olla alkoholiongelmiaisten vanhempien lasten leimaamiseen ja kiusaamiseen liittyvien ongelmien esiin nostaminen ja vähentäminen.

Erityistä tukea tarvitaan lapsille jotka kärsivät vanhemman alkoholinkäytöstä. Tuen tarve vaihtelee: osa lapsista tarvitsee kuuntelijaa ja keskustelukumppania, osalla puolestaan terveys voi olla vaarassa. Oikeanlainen apu voidaan löytää lasten itsensä kuulemisen kautta. Esimerkiksi interaktiiviset neuvontapalvelut - kuten Lasinen lapsuus -sivustot sekä Lasten- ja nuorten puhelin ja netti - ja lasten vertaisryhmätoiminta tulee laajentaa ja ottaa osaksi palvelukokonaisuutta.

Koulun oppilashuollossa tulee paneutua alkoholiongelmiaisten vanhempien lasten auttamiseen niin, että lapsi voi hakea apua myös koulun piiristä. Lapsi ei välttämättä osaa etsiä erityispuolustusta.

Lapsilla voi olla vaikeuksia saada lähipiirin aikuisilta tarvitsemaansa tukea. Tästä syystä matalan kynnyksen yleiset palvelut kuten nettipalvelut ja auttavat puhelimet alkoholiongelmaisten vanhempien lapsille tulee ottaa käyttöön.

Turvakotitoiminnassa tulisi kehittää myös lapsille tarkoitettuja turvakoteja niissä tilanteissa kun kotona oleminen on mahdollista tai uhkaa vaarantaa lapsen hengen ja terveyden.

## JOHTOPÄÄTÖKSET

Sosiaali- ja terveysministeriön johdolla toimivan kansallisen alkoholiohjelman tavoitteena on alkoholin lasten ja perheen hyvinvoinnille aiheuttamien haittojen vähentäminen. Tavoite on kirjattu valtioneuvoston periaatepäätöksen alkoholihaittojen vähentämisestä. Tähänastisten toimien painopiste on ollut lasten ja nuorten oman alkoholin käytön vähentämisessä. Tämän rinnalla tarvitaan nykyistä vahvempia toimia

- lasten vanhempien alkoholin käytön yleiseksi vähentämiseksi
- alkoholin perheissä lapsille aiheuttamien haittojen vähentämiseksi sekä
- varhaisen avun saamiseksi alkoholi-ongelmista kärsivien perheiden lapsille.

Alkoholinkäyttöä on vähennettävä ja alkoholihaittoja ehkäistävä määrätietoisella ja johdonmukaisella politiikalla.

## ESITÄMME, ETTÄ

**1. Sosiaali- ja terveysministeriö ottaa lasten vanhempien alkoholin käytön vähentämisen sekä alkoholi-ongelmaisten vanhempien lasten tukemisen ja edellä mainittujen toimenpiteiden edistämisen osaksi lähivuosien strategiaansa ja toimintasuunnitelmaansa.**

- Tulevassa kansallisessa mielenterveys- ja päihdeohjelmassa tämän tulee olla yhtenä painopisteenä tai alaohjelmiana.

- Ministeriön tulee huolehtia siitä, että kansallisesti tarvittava koordinaatio, täydennyskoulutuksen suunnittelu ja järjestäminen, ammattilaisten työn tukeminen ja yhteistyön kehittäminen sekä neuvonta-, tuki- ja hoitomuotojen kehittäminen käynnistyy ripeästi ja tutkimustoimintaa aktivoidaan. Tämä voi tapahtua myös nimittämällä työryhmä asiaa suunnittelemaan.

- Alkoholi-ongelmaisten vanhempien lasten tukemisessa ja auttamisessa tarvittavien toimien, erityisesti täydennyskoulutuksen, kehittäminen tulee ottaa osaksi lääninhallitusten, Stakesin, Kansanterveyslaitoksen ja Työterveyslaitoksen tulossopimuksia sekä muuta yhteistyötä

- Samoin tavoite tulee ottaa sosiaali- ja terveydenhuollon tulevaan kansalliseen kehittämissuunnitelmaan ja sitä kautta keskusteluun kuntien kanssa yhteisen sitoutumisen varmistamiseksi. Hankerahoitusta tulee suunnata tähän kehittämistyöhön kuntata-

solla ja edistää myös kuntien ja järjestöjen yhteistoimintahankkeita. Samoin tulee vahvistaa päihdehuollon yleisiä edellytyksiä vastata alkoholi-perhepainotuksen mukanaan tuomaan hoidon tarpeen kasvuun.

- Ministeriön tulee korostaa painopisteen merkittävyyttä sopiville rahoittajille ja omalta osaltaan ohjeistaa Raha-automaattiyhdistyksen avustuslinjauksia niin, että niissä otetaan huomioon riittävässä määrin ja ohjelmallisesti alkoholi-ongelmaisten vanhempien lasten tukitoimien kehittäminen.
- Työhön tarvitaan mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon sekä päihdehuollon viranomais- ja järjestötahojen lisäksi koulut, päiväkodit, poliisi, mielenterveysala, perheväkivallan hoitopalvelut sekä tutkijat.

**2. Konkreettisine lähiajan toimina tarvitaan alkoholi-perheiden lap-**

**sia tukevien verkkopalveluiden ja tukipuhelintoimintojen kehittämistä ja toiminnan jatkuvuuden varmistaminen. Lisäksi on tarpeen laajentaa sekä koko väestöön että ammattilaisiin suuntautuvaa tiedotustoimintaa. Erityisesti tarvitaan lasten näkökulmasta tuotettua materiaalia. Myös lasten vertaistukitoimintaa tulee laajentaa. Näihin tarvitaan STM:n ja muiden rahoittajien, kuten esi-merkiksi RAY:n rahoitusta.**

**3. Päihdehuoltolakea uudistettaessa siihen olisi kirjattava säännökset päihdeongelmaisen vanhemman lasten tuesta ja hoidosta. Samoin säännöksiä raskaana olevien naisten päihdehuollosta tulisi vahvistaa. Samalla tulee selvittää mahdollisuudet käyttää viimeisijaisena keinona raskaana olevan päihdeongelmaisen naisen tahdosta riippumatonta päihdetyötä.**

**4. Lasten suojelemiseksi vanhempien alkoholin käytön ongelmilta myös yleistä alkoholipolitiikkaa tulee vahvistaa. Alkoholipolitiikan tavoitteeksi tulisi ottaa tupakkalain tavoin terveystieteiden näkökulma. Alkoholipolitiikan tulee olla terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia edistävää. Alkoholiveroa on nostettava. Alkon vähittäismyyntimonopoli on säilytettävä. Alkoholin mainonta tulee rajoittaa voimakkaasti. Alkoholin käyttöön tulee kiinnittää nykyistä enemmän huomiota työterveyshuollossa. Myös alkoholi-asetuksiin olisi vaikutettava koko yhteiskunnassa niin, että vanhempien alkoholin käytön yleiset haitat lapsille tiedostetaan paremmin. Lasten ongelmat eivät rajaudu pelkästään ns. ongelmaryhmiin tai suurkuluttajiin.**

*Muistion lähteenä on käytetty mm. YTT Maritta Itäpuiston lapsiasiavaltuutetulle tekemää selvitystä alkoholiongelmaisten vanhempien lapset -toiminnan kehittämiseksi sekä VTL Teuvo Peltoniemen tutkimuksia teoksesta Utoslahti ja Peltoniemi: Pikkuaikuisia - Kirjoituskilpailun kertomuksia ja tutkimustietoa Lasinen lapsuus -hankkeesta.*

## YHTEYSTIEDOT:

### LAPSIASIAVALTUUTETTU

**MARIA KAISA AULA**

Sosiaali- ja terveysministeriö

**Sähköposti** [lapsiasiavaltuutettu@stm.fi](mailto:lapsiasiavaltuutettu@stm.fi)

**Puhelin** (09) 160 73985

**Faksi** (014) 337 4248

#### Postiosoite:

Lapsiasiavaltuutetun toimisto

PL 41/Cygnæuksenkatu 1

40101 Jyväskylä

[www.lapsiasia.fi](http://www.lapsiasia.fi)

### VIESTINTÄJOHTAJA

**TEUVO PELTONIEMI**

A-klinikkasäätiö

**Sähköposti** [teuvo.peltoniemi@a-klinikka.fi](mailto:teuvo.peltoniemi@a-klinikka.fi)

**Puhelin** (09) 6220 2939

**GSM** 0400 412 838

**Faksi** (09) 175 276

#### Postiosoite:

A-klinikkasäätiö

Paasivuorenkatu 2 A

00530 Helsinki

[www.lasinenlapsuus.fi](http://www.lasinenlapsuus.fi)

[www.a-klinikka.fi](http://www.a-klinikka.fi)